

Kampen, opening academisch jaar 2021

Dr. Almatine Leene

Theologie voor het vaderland

Terwijl een vrouw met haar luchtballon aan het vliegen is, verdwaalt ze. Onder haar ziet ze een weiland met een weg ernaast. Daarop fietst een man en ze besluit af te dalen, tot een meter of 3 boven de grond. Ze vraagt aan de man of hij haar kan vertellen waar ze is. Hij antwoordt: 'u bent in een prachtige luchtballon ongeveer 3 meter boven de grond, met onder u een vruchtbaar weiland'. 'Ah', zei de vrouw, 'dank u wel'. 'Mag ik u nog iets vragen? Bent u misschien dominee?'. De man kijkt verbaasd op en antwoordt: 'ja, dat ben ik, maar hoe weet je dat?'. 'Nou', zei de vrouw, 'u heeft helemaal gelijk met uw uitleg als het gaat om waar ik ben, maar ik heb er helemaal niets aan'.

De relevantie van theologie

Kan dat kloppen? Dat een dominee/theoloog herkend wordt aan het gelijk hebben, waar je vervolgens niets aan hebt? Er valt uiteraard van alles tegenin te brengen en er zijn vast nog meer beroepen waarop dit verhaal toepasbaar is, maar het valt mij toch wel op dat theologen, dominees en kerken in Nederland vaak bezig zijn met de zogezegd 'juiste uitleg', waar mensen niet altijd wat aan hebben. Met het zoeken naar waarheid in grote maar ook kleine dingen. Met vast te stellen wat goed en kwaad is, wat God wil, wat juist is en vooral ook wat niet juist is. Ook daar is op zich niets mis mee en het is zelfs noodzakelijk om te zoeken naar waarheid. Maar de vraag is of mensen daar ook iets aan hebben. Of ze daar verder mee kunnen en het relevant is voor het dagelijks leven. En dan niet alleen gelovigen en kerkleden maar juist ook niet gelovigen, andersgelovigen, de samenleving? Wat moeten zij met de kerk en theologie? Waaraan zijn dominee's, theologen en kerkgangers te herkennen? Wat betekent theologie beoefenen voor het vaderland, in Nederland?

Dat we in Nederland te maken hebben met toenemende ontkerkelijkheid is een feit. Maar nog steeds sluit twee derde van de Nederlandse bevolking niet uit dat God bestaat. Dat is een groot aantal Nederlanders en geeft aan dat theologie een grote inbreng kan hebben. Niet alleen voor mensen uit die groep die meent dat God misschien wel bestaat of daar zeker van zijn, maar ook voor een derde van de Nederlanders die ervan overtuigd is dat God niet bestaat. Theologie gaat namelijk over alles in het leven en daarna. Van dat wat je eet, je lichaam en geest, relaties, tot de economie, de toekomst van de aarde en het leven na de dood.

De man bij de luchtballon had misschien wel gelijk, maar zijn horizon was beperkt. Als theologen zich slechts bezighouden met dat wat binnen hun eigen blikveld valt dan is het logisch dat een ander daar niet altijd wat aan heeft. De realiteit gebiedt te zeggen dat we als dominees en theologen veelal in bubbels leven en die beperken ons zicht. In die bubbels zelf is overigens genoeg interessants wat je bezig kan houden, van theologische thema's tot pastorale problematieken. Maar dan kan de wereld wel klein blijven, terwijl ze dat niet is. Uiteraard helpt het ook niet mee dat theologen weinig worden gevraagd in de publieke

ruimte en seculiere media. Alleen daarover ons beklag doen helpt niet want verandering daarin begint bij onszelf.

Het thema van mijn lezing is theologie *voor* het vaderland maar eerlijk gezegd denk ik niet dat er zoiets is als theologie *voor* het vaderland. Wel theologie *in* het vaderland. Het verschil is dat je bij het eerste uitgaat van een ongelijkwaardige positie. Jij bepaalt dan wat goed is voor het vaderland vanuit een beperkt blikveld. Dat lijkt mij te hooghartig gedacht en bevestigt de bubbel. Bij theologie *in* het vaderland heeft theologie een plek die breder is dan de kerk en religieuze organisaties. Die midden *in* de samenleving staat zodat er sprake is van ontmoeting. Waarin samen gezocht wordt naar richting. In ons persoonlijke leven, maar ook daarbuiten. En dat betreft grote en kleine vragen. Waarin je de ander serieus neemt.

Ontmoeting

Dat vraagt dat je in de luchtballon stapt. Alleen op die manier kun je samen zoeken naar richting en is er sprake van ontmoeting. En meer nog: dan kun je samen genieten van het uitzicht en van elkaar leren. Als je daarvoor openstaat natuurlijk want zelfs als je in de luchtballon zou stappen kun je nog steeds gericht zijn op je eigen gelijk. Maar wat zou het mooi zijn als theologen gezien worden als mensen die niet zozeer gelijk willen hebben of richting willen wijzen, maar vooral een eindje op weg willen gaan met anderen. Die de ontmoeting aangrijpen om iemand te leren kennen.

Ontmoetingen zorgen er als het goed is voor dat je even loskomt van jezelf. Voor de ontmoeting met God geldt dat – in aanbidding, gebed en Bijbel lezen –, maar ook voor ontmoetingen binnen de kerk met andere mensen, en met mensen daarbuiten. Zoals de luchtballon loskomt van de aarde, kan theologie erin bijdragen om loskomen van jezelf. Het richt je op het Hogere. Dat geeft een ander perspectief en iets vooral ook iets dat je moet ervaren, iets dat je moet doen.

In de Bijbel leer ik God kennen als de God van ontmoeting. God de Zoon die afdaalt en mens wordt. Direct bij het begin van de schepping van de mens is het al duidelijk hoe God betrokken is op zijn schepping. De Drie-ene scheidt de mens naar zijn beeld die tot leven komt door de Ruach. En direct na de zondeval zoekt God de mens op en blijft hen opzoeken. De Bijbel staat vol met bijzondere ontmoetingen. De gastvrijheidsregels die Israël opgedragen krijgt, komen van een gastvrije God. Dat zorgt er voor dat Abraham die op het warmste moment van de dag zijn tent uit rent om vreemdelingen gastvrij te onthalen. Achteraf bleek dat een ontmoeting met God. Het verbaast dan ook niet dat we in de evangeliën lezen over de vele ontmoetingen die Jezus heeft. Hij zoekt mensen op en spreekt met ze. Juist met hen die aan de kant stonden. Zoals Zacheus in de boom en de Samaritaanse vrouw bij de put, maar ook de zieken, de hoeren, de vissers en de bedelaars. Die ontmoetingen veranderen de richting in het leven van mensen radicaal. In Mat 25 legt Jezus uit dat Hij zelf ook te ontmoeten is in de kwetsbare medemens: in de gevangene, in de naakte, in de hongerige. Ontmoetingen met God zijn dus niet beperkt tot de natuur, bijbel, kerk of medechristenen, maar zijn juist ook daar waar de ander is, in het midden of aan de rand van de samenleving. In een gesprek op straat, in een boek die je niet in de direct in de Christelijke boekhandel vindt, of bij de voedselbank.

Dat we graag willen dat theologie relevant is voor iedereen lijkt mij evident. Maar de belangrijkste vraag is misschien wel: **zijn we dan bereid om in de luchtballon te stappen?** Of blijven we liever op de fiets en op de bekende weg?

Moedige keuzes maken

Relevant zijn vraagt om het maken van keuzes. Of eerder: om moedige keuzes. In een luchtballon stappen is best spannend. Ontmoetingen aangaan met mensen die anders denken, geloven en leven is zelfs gevaarlijk. De kans dat je beïnvloed wordt is groot. Ontmoetingen zijn bijna nooit vrijblijvend en daardoor vermijden we liever 'anderen'. Of het nu Afghanen zijn die in je dorp komen wonen of een nieuwe Mozaïek kerk, een buurman met tatoeages en gouden kettingen of een vrouwelijke dominee. Maar als gelovige lijkt mij vermijden en leven vanuit angst geen optie.

Toen ik zelf theologie studeerde en we in Rotterdam op bezoek gingen bij moslims in een moskee riep dat bij mij veel vragen op over mijn eigen identiteit. Hoe weet ik eigenlijk dat het christelijke geloof waar is? Echt openstaan voor een ontmoeting kon ik niet want ik voelde me bedreigd. Totdat een messiaans belijdende medestudent zei: 'ik heb de waarheid niet, maar de Waarheid heeft mij'. Vanuit dat vertrekpunt heb ik toen besloten dat er geen mens, cultuur of mening is waarvoor ik bang hoeft te zijn, al ben ik dat stiekem nog wel eens. De hele wereld Gods wereld en ik mag liefhebben omdat Hij mij als eerste lief heeft gehad. Als anderen een bedreiging zijn hebben we het kruis en de opstanding niet begrepen. Leven vanuit ruimte en hoop voor iedereen geeft perspectief, zonder precies te weten waar je bent of waar je naar toe gaat. Om eerlijk je angsten onder ogen te zien, maar je daardoor niet te laten leiden. Leven vanuit hoop vraagt vertrouwen dat je God mag ontmoeten waar je ook al bent of waar je heen gaat. Het vraagt dat je de goede herder kent en weet dat Hij mij en andere schapen leidt.

Het jaar na het bezoek aan de moskee in Rotterdam vertrok ik naar Zuid-Afrika en juist daar heb ik geleerd dat je God daar kunt ontmoeten waar je dat niet verwacht. In de zwerver op straat die voor mij wilde bidden of de glimlach van een kind die blij is met een stukje brood. Daar heb ik geleerd om eerder vragen te stellen dan antwoorden te geven want dat helpt ons allemaal verder. Samen zoeken we naar richting, naar zin en daar kan de ander bij helpen. Maar dan moet je diegene wel daarnaar vragen.

In de ontmoetingen waarover ik in de Bijbel lees worden door de Drie-ene God vaak vragen gesteld. Direct aan het begin na de zondeval vraagt God: 'mens waar ben je', maar ook bij Jona, bij de profeten en bijvoorbeeld Job vallen de vragen op. In de evangeliën vind je bijna 200 vragen van Jezus. Die vragen zijn vaak confronterend maar getuigen bovenal van Gods barmhartigheid, liefde en betrokkenheid. Het zijn vragen die je uitdagen en verder helpen.

Ik hoop dat de keuze voor Utrecht ruimte geeft voor meer ontmoetingen, voor meer vragen. Theologie *in* Utrecht en Nederland, niet *voor* Utrecht en Nederland. Niet *voor* de kerken, maar *in* de kerken. Niet de kerken *voor* de buurt maar *in* de buurt. En niet als populairste jongetje van de klas of de stad die probeert om overal gewild te zijn en altijd gehoord wil worden. Maar ze moet ook niet het saaiste of zoetste meisje van de klas proberen te zijn. Theo weet dat hij een plek heeft in de klas maar het gaat hem niet zozeer om hemzelf want hij laat van zich horen als iemand gepest wordt of als er sprake is van onrecht. En als meent gepest te worden laat hij zeker niet over zich heen lopen, maar kruipt hij ook niet in de

slachtofferrol. Hij beseft goed dat hij onderdeel is van een grote groep en doet mee maar terzelfder tijd laat hij door zijn gedrag zien vanuit welke bron hij leeft. En juist die bron zorgt ervoor dat hij wil blijven leren en vragen blijft stellen aan anderen over de richting die we allemaal in dit leven zoeken. Hij ziet het als een avontuur want hij kent de Schepper en weet dat de Geest de leiding heeft.

Ik hoop van harte dat de TU in Utrecht, maar ook nu nog in Kampen, vanuit die positie haar plek in zal nemen en studenten en vele anderen zal inspireren om in luchtballonnen te stappen. Zodat vele ontmoetingen met God zullen plaatsvinden die tot zegen zullen zijn voor iedereen in Nederland.

Waarom herken je een dominee? Een theoloog? Aan dat wat hij of zij zegt of aan de vragen die hij of zij stelt? Of meer nog aan daar waar hij of zij zich bevindt en met wie? Laat ik met een ander verhaaltje afsluiten. Een jongentje liep op een koude dag op straat zonder jas. Een vrouw zag hem staan, vroeg zijn naam en hoe ze hem kon helpen. Daarop nam ze het jongetje aan de hand en liep met hem een winkel in. Daar kocht ze voor hem een jas. De jongen had in de winkel weinig gezegd maar toen ze de winkel uitliepen, bleef hij even stil staan, keek haar aan en vroeg: 'bent u de moeder van God?'